

Є.О. Бойко, докторант

ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку
Національної академії наук України»

ОЦІНКА СИСТЕМНИХ ХАРАКТЕРИСТИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Встановлено, що стале агровиробництво є категорією складною та багатогранною для якої не можливо застосовувати єдиний показник узагальнюючої оцінки. Тому використовуючи методологію системного аналізу, вважаємо, що сталість аграрного виробництва більш повно може бути виражена наступними складовими: виробничою, соціальною та економічною. При цьому перша визначена як характеристика продовольчої самозабезпеченості населення продуктами харчування в необхідному обсязі і асортименті, друга - відображає рівні відтворення і економічної доступності матеріальних благ для трудівників аграрної сфери, третя - необхідна для оцінки економічної стійкості її розвитку.

Визначені нами компоненти мають відповідне наповнення показниками – індикаторами. Для визначення виробничої складової сталого агровиробництва доцільно використовувати такі показники (індикатори): осягнення самозабезпеченості вітчизняним продовольством; підтримання необхідного обсягу перехідних запасів сільськогосподарської продукції; виробництво продукції на душу населення; забезпечення стійких темпів зростання агровиробництва і збільшення внеску сільського господарства в валовий внутрішній продукт.

Для кількісної характеристики соціальної складової слід орієнтуватися на співвідношення середньої заробітної плати в сільському господарстві з оплатою праці по економіці в цілому; економічну доступність матеріальних благ для трудівників аграрної сфери; співвідношення індексу споживчих цін з індексом середньої заробітної плати в сільському господарстві; наближення рівня і якості життя в сільській місцевості до міських параметрам.

До основних індикаторів економічної складової стійкості розвитку аграрного сектора можна віднести частку прибуткових сільськогосподарських організацій в їх загальній кількості; рівень рентабельності продажів; коефіцієнт поточної ліквідності; коефіцієнт

забезпеченості власними оборотними засобами; частку продукції вітчизняних товаровиробників на внутрішньому ринку продуктів харчування; частку імпортованих товарів у загальному споживанні продовольства.

Вважаємо за доцільне орієнтуватися на той факт, що показники сталого агровиробництва повинні адекватно оцінювати закономірності його розвитку, саме тому для адекватної їх оцінки слід розглядати не тільки фактичний рівень показника за аналізований період, а й відхилення від нормальної (вирівняною по тренду) величини. Комплексна оцінка рівня розвитку сталого агровиробництва передбачає всебічне порівняння індикаторів виробничої, соціальної, економічної складових що виражено в структурно-логічній моделі формування системи показників сталого агровиробництва.

Ключові слова: сталий розвиток, агровиробництво, стале агровиробництво, концепція сталого розвитку, показники сталого агровиробництва.

Постановка проблеми. Основними критеріями сталого розвитку є зростання обсягів виробництва безпечних продуктів харчування з метою задоволення потреб у них населення, забезпечення економічної ефективності виробництва, котра дасть можливість стимулювати розширене відтворення. Соціальна складова сталого розвитку включає підвищення рівня і якості життя селян, стабілізацію демографічних та міграційних процесів. Ефективність функціонування механізмів використання природних ресурсів визначається системою показників і критеріїв за кожною цільовою підсистемою.

Функціональні підсистеми, або елементи механізму реалізують економічні методи управління, використання яких сприяє досягненню поставлених цілей. До них варто віднести планування, прогнозування, регулювання, ціноутворення, інвестування, кредитування, оподаткування, страхування, аналіз і облік. Ці елементи були присутні в системі управління економікою в умовах планового господарювання, але в даний час їхню сутність призначення необхідно переосмислити. В структурі підсистеми забезпечувальних механізмів доцільно використовувати систему оцінюючих показників і критеріїв, правове, нормативне та інформаційне забезпечення [1,2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема реалізації концепції сталого розвитку в Україні займаються багато вчених, серед яких: М.А. Хвесик, І.В. Бистряков, О.О. Веклич, В.А. Голян,

Л.В. Левковська, В.В. Микитенко, Я.В. Остафійчук, Є.В. Хлобистов, О.В. Шубравська, О.Л. Попова, В.Б. Артеменко та ін. Але потребують подальшого дослідження оцінки системних характеристик сталого розвитку в аграрному виробництві.

Формулювання цілей статті. Метою нашого дослідження оцінка системних характеристик сталого розвитку аграрного виробництва.

Виклад основного матеріалу. Проведення належного контролю й моніторингу за досягненням цілей і втіленням основних ідей сталого (збалансованого) розвитку, оцінка ефективності використаних інструментів вимагають розробки та реалізації відповідних критеріїв і показників – індикаторів сталого розвитку, які відіграють ключову роль в діагностиці стану складної системи «природа – економіка – людина», відкривають можливість виділення існуючих проблем за рахунок розробки відповідних міжнародних, державних, регіональних програм.

Завдання розробки показників (індикаторів) було поставлене у 1987 році Міжнародною комісією з довкілля та розвитку (комісія Г.Х. Брундтланд), а їх необхідність була відзначена в «Порядку денному на ХХІ століття», прийнятому Конференцією ООН з навколишнього середовища й розвитку (Ріо–де–Жанейро, 1992 р.) [3].

Індикатори сталого розвитку (лат. *indicator* – показник) – це певні, доступні для спостереження та вимірювання, характеристики, нормативи і умови, які дозволяють робити висновки про стан та зміни, які відбуваються в навколишньому середовищі. На світовому рівні проблемою розробки індикаторів сталого розвитку займаються Департамент політичної координації та сталого розвитку ООН, Комісія Об’єднаних націй зі сталого розвитку, Міжнародний інститут сталого розвитку (Канада), Науковий комітет з проблем навколишнього середовища (SCOPE). Ця проблема розглядається та постійно обговорюється на різних міжнародних конференціях і семінарах [4, 5].

Одна з найповніших за охопленням систем індикаторів сталого розвитку є розроблена Концепція сталого розвитку ООН. Індикатори розбиті на основні групи:

- індикатори соціальних аспектів сталого розвитку;
- індикатори економічних аспектів сталого розвитку;
- індикатори екологічних аспектів сталого розвитку (включаючи характеристики води, суші, атмосфери, інших природних ресурсів, а також відходів);
- індикатори інституційних аспектів сталого розвитку (програмування та планування політики, наукові розробки, міжнародні

правові інструменти, інформаційне забезпечення, посилення ролі основних груп населення).

Світовою спільнотою активно розробляються і вже діють декілька варіантів оцінки показників сталого розвитку, серед яких найбільш відомими є:

1. Система еколого-економічного обліку (СЕЕУ) (A System for Integrated Environmental and Economic Accounting).

2. Більш ефективним інтегральним індикатором стійкого розвитку може стати показник «істинних заощаджень» (genuine savings), який був запропонований Світовим банком..

3. Індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП) є комплексним показником [6], що оцінює рівень середніх досягнень країни за трьома основними напрямками в галузі розвитку людини.

4. Агрегований індекс «живої планети» (ІЖП) (Living Planet Index), який використовується для оцінювання стану природних екосистем планети та обчислюється в рамках щорічної доповіді Всесвітнього фонду дикої природи (World Wild Fund)..

5. Показник «екологічний слід» (ЕС, тиск на природу) (The Ecological Footprint) вимірює споживання населенням продовольства і матеріалів в еквівалентах площі біологічно продуктивної землі та площі моря, які необхідні для виробництва цих ресурсів і поглинання відходів, що утворюються, а споживання енергії – в еквівалентах площі, необхідної для секвестрування відповідних викидів CO₂ [7].

6. Індекс екологічної сталості, запропонований групою вчених з Єльського і Колумбійського університетів (2005 Environmental Sustainability Index).

7. Індикатор «здоров'я населення» відображає розповсюдження екологічно обумовлених захворювань.

8. Індекс реального прогресу й індекс сталого економічного добробуту (Genuine Progress Indicators і Index of Sustainable Economic Welfare) [8] є спробою створити адекватний вимірник економічного добробуту, удосконалити показник ВВП з урахуванням екстерналій (Genuine Progress Indicator, 1998).

Специфічність аграрного сектору, наявність значного взаємного впливу сільськогосподарського виробництва, навколишнього середовища та сільського соціуму характеризують його як складну систему. Цілісну оцінку тенденцій, що описують процеси в цих взаємозалежних компонентах, може дати лише комплексний аналіз множини індикаторів, які найчастіше є неспівставними через різні одиниці виміру. Зробити це

дозволяє використання таксономічного аналізу як способу впорядкування багатовимірної системи показників, зведення їх до єдиного таксономічного показника, визначення вкладу кожної зі складових досліджуваного явища в загальний характер його змін.

Сталість розвитку аграрного сектора – це складна, відкрита, динамічна, багаторівнева і багатоцільова система, представлена, з одного боку, сукупністю структуроутворюючих елементів, з іншого – підсистемою макрорівня і головною ланкою в комплексі заходів щодо забезпечення населення продовольством. Її основу складає процес переходу з одного якісного стану в інший під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища на базі економічного зростання. При цьому зберігаються найважливіші властивості і здатність системи виконувати поставлені цілі і завдання, спрямовані, в першу чергу, на раціональне поєднання ефективності господарської діяльності, екологічної безпеки та соціальної орієнтації [9].

Розширюючи і доповнюючи дослідження проведені в першому підрозділі слід зазначити, що стале агровиробництво є категорією складною і багатогранною. Відповідно для неї не можливо застосовувати єдиний показник узагальнюючої оцінки. Використовуючи методологію системного аналізу, вважаємо, що сталість аграрного виробництва більш повно може бути виражена, як мінімум, наступними складовими: виробничої, соціальної та економічної. При цьому перша визначена як характеристика продовольчої самозабезпеченості населення продуктами харчування в необхідному обсязі і асортименті, друга – відображає рівні відтворення і економічної доступності матеріальних благ для трудівників аграрної сфери, третя – необхідна для оцінки економічної стійкості її розвитку.

Відповідно кожна з зазначених компонентів має відповідне наповнення показниками – індикаторами. Зокрема для визначення виробничої складової сталого агровиробництва доцільно використовувати такі показники (індикатори):

–досягнення самозабезпеченості вітчизняним продовольством; підтримання необхідного обсягу перехідних запасів сільськогосподарської продукції;

–виробництво продукції на душу населення; забезпечення стійких темпів зростання агровиробництва і збільшення внеску сільського господарства в валовий внутрішній продукт.

Для кількісної характеристики соціальної складової слід орієнтуватися на

–співвідношення середньої заробітної плати в сільському господарстві з оплатою праці по економіці в цілому;

–економічну доступність матеріальних благ для трудівників аграрної сфери;

–співвідношення індексу споживчих цін з індексом середньої заробітної плати в сільському господарстві; наближення рівня і якості життя в сільській місцевості до міських параметрам.

До основних індикаторів економічної складової стійкості розвитку аграрного сектора можна віднести

–частку прибуткових сільськогосподарських організацій в їх загальній кількості;

–рівень рентабельності продажів;

–коефіцієнт поточної ліквідності;

–коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами;

–частку продукції вітчизняних товаровиробників на внутрішньому ринку продуктів харчування; частку імпортованих товарів у загальному споживанні продовольства.

Вважаємо за доцільне орієнтуватися на той факт, що показники сталого агровиробництва повинні адекватно оцінювати закономірності його розвитку, саме тому для адекватної їх оцінки слід розглядати не тільки фактичний рівень показника за аналізований період, а й відхилення від нормальної (вирівняною по тренду) величини.

Комплексна оцінка рівня розвитку сталого агровиробництва передбачає постійне поєднання індикаторів виробничої, соціальної, економічної складових у відповідний інтегральний показник.

Вважаємо за доцільне орієнтуватися на той факт, що показники сталого агровиробництва повинні адекватно оцінювати закономірності його розвитку, саме тому для адекватної їх оцінки слід розглядати не тільки фактичний рівень показника за аналізований період, а й відхилення від нормальної (вирівняною по тренду) величини.

Комплексна оцінка рівня розвитку сталого агровиробництва передбачає всебічне порівняння індикаторів виробничої, соціальної, економічної складових що виражено в структурно–логічній моделі формування системи показників сталого агровиробництва (рисунок).

Структурно–логічна модель формування системи показників сталого агровиробництва (авторська розробка)

В кінцевому підсумку зіставлення показників складових сталості з їх пороговими величинами дозволить отримувати об'єктивні відомості про стан, зміни в діяльності аграрного виробництва, а також оцінювати стійкість функціонування його різних галузей, виявляти закономірності розвитку з урахуванням просторово–часових характеристик виробничих процесів.

Системний підхід до дослідження характеристик сталого агровиробництва дозволяє визначити її кількісну характеристику на всіх стадіях відтворювального процесу. Основним завданням є отримання об'єктивних відомостей про сталість аграрного виробництва, про зміни, що відбуваються в економічній і соціальній сферах.

Своєчасний облік цих даних розширить можливості обґрунтування ступеня державної підтримки та регулювання агровиробництва, сформує основу для розробки організаційно–економічних та інших заходів з метою розвитку сталого агровиробництва. Все це сприятиме визначенню раціональних траєкторій поступального руху сільського господарства в динамічних умовах зовнішнього середовища, значного зростання його конкурентоспроможності, підвищення ефективності функціонування і, як наслідок, поліпшення якості життя сільського населення.

Нині одним з найважливіших напрямків державної аграрної політики стає стратегічне планування, розробка прогнозних балансів виробництва і споживання основних видів сільськогосподарської продукції, пріоритетний розвиток в регіонах тих галузей агропромислового виробництва, які найбільшою мірою відповідають природним і соціально–економічним умовам регіонів України.

Дуже цікавою є методика застосування таксономічного аналізу для вивчення різноманітних економічних процесів та алгоритм його проведення періодично розглядаються науковцями [10,11,12,13,14].

Зокрема групою дослідників з метою розрахунку кінцевого таксономічного показника було сформовано систему з 24 індикаторів, що характеризують тенденції сталого розвитку [15] аграрного виробництва в розрізі трьох його складових (по 8 показників для кожної). Методика проведення таксономічного аналізу вимагає розподілу показників на фактори, збільшення яких позитивно впливає на розвиток досліджуваного об'єкта (стимулятори) та ті, збільшення яких впливають на нього негативно (дестимулятори).

Важливо також оцінювати ступінь сталого агровиробництва. Для цього можна використовувати коефіцієнт стійкості, що вимірює міру коливань фактичних рівнів динамічного ряду щодо теоретичних рівнів, коефіцієнт стійкості зміни, коефіцієнт кореляції рангів [16].

Залежно від рівня оцінки стійкості (окремого виду продукції, галузі, всього сільського господарства) будуть змінюватися і показники, що характеризують сутність цього поняття. Показники стійкості повинні відповідати таким критеріям: можливість кількісного вираження і використання на рівні країни, регіону, галузі, підприємства; спиратися на наявну статистичну звітність; використання обмеженої кількості основних індикаторів.

Зважаючи на об'єктивну необхідність розвитку аграрного сектору на всіх організаційних рівнях слід здійснювати з системних позицій, тобто відмовившись однопланових чисто ринкових чи соціально-орієнтованих, чи екологічних чи будь яких інших вузько орієнтованих концепцій. При цьому блок економічної ефективності залишається в пріоритеті і грає одну з ключових ролей.

Але при всій своїй об'єктивній необхідності та важливості економічна компонента повинна бути узгоджена з питанням соціального спектру, зокрема соціальної трансформації, соціалізації сільського населення, інституціоналізації села, формування нових ефективних інфраструктурних складових аграрної економіки. У зв'язку з цим, орієнтиром та цільовою концепцією розвитку аграрного виробництва і виступає еkleктично розширена, парадигмальна, фундаментальна концепція сталого розвитку агровиробництва в контексті загальної інституційної та економічної системи суспільства.

При цьому, дану концепцію об'єктивно необхідно будувати виходячи з наступних базових складових: формування особистості власника на землі; розвиток духовності як основи пробудження менталітету селянина-власника; вдосконалення рівня розвитку людського і соціального капіталу сільських територій з допомогою відродження науки, сільської освіти і,

одночасно, відродження класу сільської інтелігенції; прискорення інноваційного розвитку сільського господарства, поява і розвиток більш досконалих технічних і технологічних укладів сільськогосподарського виробництва; переозброєння і переоснащення діючих сільськогосподарських виробництв, здійснення об'єктивно необхідних технологічних зрушень аграрної економіки; збереження і примноження природного багатства, необхідного не тільки для існування сучасного суспільства, але і для подальшого існування майбутніх поколінь.

Саме ці стратегічні орієнтири повинні формувати основу як наукових теоретичних досліджень, так і в практичних напрямках діяльності на всіх рівнях організації агровиробництва та функціонування сільських територій.

Саме тому ми орієнтуємося на формування сталого агровиробництва, тому що парадигма сталого цілісного розвитку, в основних своїх базових постулатах спирається на пробудження і розвиток творчої складової ведення аграрного виробництва, орієнтацію на просвітництво та інвестиційну спрямованість в напрямку формування та примноження людського і соціального капіталу, зберігаючи багаті традиції та підвалини українського селянства і піклуючись про збереження природних, духовних і економічних багатств для творчого розвитку майбутніх поколінь.

Підтверджуючи все вище зазначене, хочемо акцентувати увагу на тому, що основною наукою парадигмою розвитку аграрного виробництва є саме концепція сталого розвитку з урахуванням основних аспектів розвитку новітнього інформаційного суспільства. Незважаючи на консервативність аграрного виробництва основні аспекти розвитку глобального інформаційного суспільств все одно мають неабиякий вплив.

Для реалізації цієї парадигми на практико–емпіричному рівні необхідно спрямувати як наукову, так і практичну діяльність в дану концептуальну площину, орієнтувати дослідні розробки на формування сталої системи агровиробництва та відповідного сільського інституційного середовища, що базуються на примноженні людського капіталу та духовних рис сільського населення, як рушійної сили сучасного інформаційного суспільства, заснованого на постійному розширеному відтворенні знань.

Ключовою та парадигмальною тенденцією розвитку аграрного виробництва та сільського інституційного середовища є формування сталої системи відносин щодо створення, збереження і примноження соціального і людського капіталу, духовно–моральних цінностей, адже тільки духовно розвинена і освічена особистість, забезпечена необхідними умовами вільного доступу до інформації та ефективними інститутами для взаємодії, здатна органічно розвивати аграрне виробництво і економіку країни в

цілому. При цьому ключовим є надання свободи для творчої реалізації духовно–морального потенціалу народу, не забуваючи про необхідний рівень матеріального добробуту, порівнянного з світовими лідерами. Розвиток економічних і соціальних відносин має бути зорієнтовано на активізацію творчої синергії людини і природи, тобто з творчо–активним підходом, як у питаннях наукового пізнання, так і в практичних діях.

Висновки. Підсумовуючи ключові положення наукового дослідження необхідно констатувати переорієнтацію економічної науки з чисто економічних позицій в русло інституційних взаємин, соціальної філософії та духовного розвитку. При цьому питання економічне стає більш еклектичним в науковому розумінні і для його вирішення пропонується використовувати все більше різноманітність поглядів і позицій.

Природно, що формування і розвиток принципово нової сталої системи агровиробництва в Україні може бути побудовано лише на багатому духовному досвіді, моральних ідеалах різних поколінь національного суспільства, пробудженні творчої активності і морально–духовному вдосконаленні особистості. Побудова сталої агровиробництва в Україні повинна досягатися досягатися без руйнування моральних ідеалів, а на їх основі, при цьому самі ці ідеали повинні зберігатися і примножуватися, адже саме на основі духовного стрижня можливе формування системи сталої аграрного виробництва.

Бібліографічний список: 1. Мікула Н.А. Факторні впливи на сталий розвиток сільських територій прикордонних регіонів / Н.А. Мікула, С.І. Шахраюк–Онофрей // Науковий вісник Буковинського державного фінансово–економічного університету // Економічні науки. – 2013. – Вип. 1. – С. 237–246. 2. Шубравська О.В. Чинники та індикатори сталої розвитку агросфери / О.В. Шубравська // Економіка АПК. – 2005. – № 12. – С. 15–20. 3. Програма дій “Порядок денний на ХХІ століття” / Перекл. з англ.: ВГО “Україна. Порядок денний на ХХІ століття”. – К., 2000. 4. Артеменко В.Б. Індикатори стійкого соціально-економічного розвитку регіонів / В.Б. Артеменко// Регіональна економіка. – 2006. – № 2. – С. 90–97. 5. Hartmut, Bossel. Indictors for sustainable development: Theory, method, applications / Bossel Hartmut. – International Institute for Sustainable Development, 1999. – 124 p. 6. Human Development Report, 2003. – UNDP, New York : Oxford University Press. 7. Индикаторы устойчивого развития России (эколого–экономические аспекты): под ред. С.Н. Бобылева, П.А. Макеенко. – М.: ЦППП, 2001. – 220 с. 8. Encyclopedia of Life Support Systems (EOLSS). – 2002, Oxford, UK. 9. Нечаев В. Оценка устойчивости развития аграрного сектора/ Василий Нечаев, Надежда Васильева, Сергей Фетисов // Экономика сельского хозяйства России – 2010. – № 2 – С. 22–

28. 10. Климчук С.А. Таксономічний аналіз стратегії розвитку підприємств альтернативної енергетики / С.А. Климчук// Економічний вісник НТУУ «КПІ»: Зб. наук. праць. – 2014. – Вип. 11. – С. 138–146. 11. Klymchuk S.A. Taksonomichnyi analiz stratehii rozvytku pidpryiemstv alternatyvnoi enerhetyky // Ekonomichnyi visnyk NTUU «KPI»: Zbirnyk nauk. prats. – 2014. – Vyp. 11. – S. 138–146. 12. Крисак А.І. Таксономічний аналіз як методологічний прийом оцінювання ефективності регулювання земельних відносин / А.І. Крисак // Економічний аналіз: Збірник наук. праць Тернопільського національного економічного університету. – 2014. – Т. 17. – № 1. – С. 66–70. 13. Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях: Методы таксономии и факторного анализа / Пер. с польск. В.В. Иванова; науч. ред. В.М. Жуковской. – М.: Статистика, 1980. – 151 с. 14. Іртищева І.О. Фінансово-кредитне забезпечення аграрного сектору: питання теорії і практики : [монографія] / І.О. Іртищева, М. Стегней. – Миколаїв: Дизайн та поліграфія, 2009. – 152 с. 15. Саблина Н.В. Использование метода таксономии для анализа внутренних ресурсов предприятия / Саблина Н.В., Теличко В.А. // Бизнес–Информ. – 2009. – № 3. – С. 78–82. 16. Іртищева І. О. Регіональний інноваційний розвиток агропродовольчої сфери: сучасний стан та завдання управління / І.О. Іртищева // Регіональна економіка. – 2012. – № 4. – С. 71–79. 17. Котвицька Н.М. Сталий розвиток аграрного сектору економіки України: таксономічний аналіз тенденцій / Наталія Котвицька, Алла Ревуцька, Людмила Смолій//Актуальні проблеми економіки. – 2016. – № 11(185). 18. Пономарьова М.С. Конкурентостійкість сільськогосподарських підприємств як запорука стратегічного економічного розвитку / М.С. Пономарьова // Вісник ХНАУ. Серія —Економічні науки». - 2016. - № 1. С. 285 - 295. - 398 с. 19. Афанасьев, В.Н. Статистическое обеспечение проблемы устойчивости сельскохозяйственного производства / В.Н. Афанасьев. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 320 с.

Е.А. Бойко. Оценка системных характеристик устойчивого развития аграрного производства. Установлено, что устойчивое агропроизводство является категорией сложной и многогранной для которой невозможно применять единый показатель обобщающей оценки. Поэтому используя методологию системного анализа, считаем, что устойчивость аграрного производства более полно может быть выражена следующим составляющим: производственной, социальной и экономической. При этом первая определена как характеристика продовольственной самообеспеченности населения продуктами питания в необходимом объеме и ассортименте, вторая - отражает уровне воспроизводства и экономической доступности материальных благ для

тружеников аграрной сферы, третья - необходима для оценки экономической устойчивости ее развития.

Определенные нами компоненты имеют соответствующее наполнение показателям - индикаторами. Для определения производственной составляющей устойчивого агропроизводства целесообразно использовать следующие показатели (индикаторы): достижение самообеспеченности отечественным продовольствием; поддержание необходимого объема переходящих запасов сельскохозяйственной продукции; производство продукции на душу населения; обеспечение устойчивых темпов роста агропроизводства и увеличение вклада сельского хозяйства в валовой внутренний продукт.

Для количественной характеристики социальной составляющей следует ориентироваться на соотношение средней заработной платы в сельском хозяйстве с оплатой труда по экономике в целом; экономическую доступность материальных благ для тружеников аграрной сферы; соотношение индекса потребительских цен с индексом средней заработной платы в сельском хозяйстве; приближения уровня и качества жизни в сельской местности в городские параметры.

К основным индикаторам экономической составляющей устойчивости развития аграрного сектора можно отнести долю прибыльных сельскохозяйственных организаций в их общем количестве; уровень рентабельности продаж; коэффициент текущей ликвидности; коэффициент обеспеченности собственными оборотными средствами; долю продукции отечественных товаропроизводителей на внутреннем рынке продуктов питания; долю импортных товаров в общем потреблении продовольствия.

Считаем целесообразным ориентироваться на тот факт, что показатели устойчивого агропроизводства должны адекватно оценивать закономерности его развития, поэтому для адекватной их оценки следует рассматривать не только фактический уровень показателя за анализируемый период, но и отклонения от нормальной (выровненной по тренду) величины. Комплексная оценка уровня развития устойчивого агропроизводства предусматривает всестороннее сравнение индикаторов производственной, социальной, экономической составляющих что выражено в структурно-логической модели формирования системы показателей устойчивого агропроизводства.

Ключевые слова: устойчивое развитие, агропроизводство, постоянное агропроизводство, концепция устойчивого развития, показатели устойчивого агропроизводства.

Е.А Boyko. The assessment of system characteristics of sustainable development of agrarian production. It has been established that steel production is a complex and multifaceted category for which it is not possible to

apply a single indicator of a generalizing assessment. Therefore, using the methodology of system analysis, we believe that the sustainability of agrarian production can be more fully expressed by the following components: production, social and economic. The first one is defined as a characteristic of food self-sufficiency of food products in the required volume and range, the second - reflects the levels of reproduction and economic availability of material goods for workers of the agrarian sector, the third - necessary to assess the economic stability of its development.

The components we have identified have a corresponding filling with indicators - indicators. In order to determine the production component of sustainable agricultural production, it is expedient to use the following indicators (indicators): self-sufficiency in domestic food; maintaining the necessary volume of transitional stocks of agricultural products; production per capita; ensuring sustainable growth in agricultural production and increasing the contribution of agriculture to gross domestic product.

For quantitative characteristics of the social component should be guided by the ratio of average wages in agriculture with wages in the economy as a whole; economic availability of material goods for workers of the agrarian sector; the ratio of the consumer price index to the average wage index in agriculture; approximation of the level and quality of life in rural areas to urban parameters.

The main indicators of the economic component of sustainability of the agrarian sector development include the share of profitable agricultural organizations in their total quantity; profitability level of sales; current liquidity ratio; coefficient of security of own working capital; the share of products of domestic producers in the domestic market of food products; the share of imported goods in the total consumption of food.

We consider it expedient to focus on the fact that indicators of sustainable agro-production should adequately assess the patterns of its development, which is why for their adequate assessment should be considered not only the actual level of the indicator for the analyzed period, but also the deviation from the normal (stratified by the trend) values. Comprehensive assessment of the level of development of sustainable agro-production involves a comprehensive comparison of indicators of production, social and economic components expressed in the structural-logical model of the formation of a system of indices of sustainable agro-production.

Key words: sustainable development, agro-production, steel agro-production, concept of sustainable development, indicators of sustainable agro-production.

Стаття надійшла до редакції: 29.07.2018 р